ÇAĞDAŞ KAZAN TATAR DİL BİLİMİNDE ÜSLUPLARIN TARİHİ SEYRİ**Fatma CANPOLAT CANAL¹****Özet**

Tarihsel süreçte ayrı çalışma alanları olarak değerlendirilen dil ve üslup arasında her ne kadar kesinleştirilmemiş bir ilişki söz konusu olsa da son zamanlarda bu alanda yapılan akademik çalışmalarla konuya netlik kazandırma çabaları devam etmektedir. Konunun güncelliği de göz önünde bulundurularak bu yöndeki çalışmalara katkı sağlamak amacıyla edebi dil-üslup bağlamında kültür açısından oldukça zengin olan Kazan-Tatar Türklerindeki üslubun tarihi gelişimine değinilerek, üslup ve üslup türleri hakkında bilgi vermek çalışmamızın ana düşüncesini oluşturmaktadır. Çalışma esnasında Tatar dil bilimcilerin üslup hakkındaki görüşlerine ilişkin bilgiler çeşitli kaynaklardan araştırılarak karşılaştırma yöntemiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazan Tatar Türkçesi, üslup, üslupbilim, üslup türleri

THE HISTORICAL GLANCE OF STYLES IN CONTEMPORARY KAZAN TATAR LINGUISTICS**Abstract**

Although there is an uncertain relationship between language and style, which is considered as separate study areas in the historical process, efforts to clarify the issue with academic studies in this field have been continuing recently. Considering the currentness of the subject, in order to contribute to the studies in this direction, it is the main idea of our study to give information about the style and style types of Kazan-Tatar Turks, by mentioning the historical development of the style in the literary language-style context. During the study, information about Tatar linguists' views about style was searched from various sources and evaluated by comparison method.

Keywords: Kazan Tatar Turkish, style, stylistics, style genres

GİRİŞ

İletişim aracı olan dil, aynı zamanda halkın ve toplumun ruhunu, düşünce ve yaşam tarzını yansıtan önemli unsurlardandır. Belli bir halkın kültürü ve düşünce felsefesi araştırılırken, o halkın kullandığı söz varlığı, çeşitli alanlarda kullandığı söylem üslubu ve dil kuralları dikkate alınır. Çok eski dönemlerden itibaren sözün ve dilin tılsımlı etkisi hakkında söz edilirken, o dildeki sözlerin üslup yönünden belli bir amaç doğrultusunda doğru kullanılışı göz

¹ Doktorant, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD Yeni Türk Dili, e-posta: cnplt.fatma@gmail.com

önünde tutulur. “Üslup genellikle estetik yanı olan bir yazı dili görünüşünü karşılarken bu kavramın dilbilimciler tarafından genişletildiği ve dile nitelik verebilecek bütün anlatım yöntemlerinin içine dâhil edildiği görülür. Bu durum, üslup ile dil arasında temel bir ayrım yapılmasına yol açar. Dil, kişinin düşüncesini anlatmak için yararlandığı gereç; üslup, bazı sonuçları gerçekleştirebilmek için kişinin bu gereç içinde yaptığı seçimidir.”(Meydan Larousse, 1969: 488)

Dil kurallarının tasvir ve söz sanatlarıyla uyumlu kullanımı, yazının hangi üslupta olduğuna bağlıdır. Sözlerin anlam değişimini araştırmak, üslupbilim dalının temelini oluşturur. Bunun yanı sıra üslupbilim dalı sözlerin anlam değişikliği ve konuşma yapısıyla dildeki üslupları, onlara ait özellikleri, söylemde kullanılan tasvir ve söz sanatlarını, söz varlığındaki anlam değişikliklerini, fonetik, morfolojik ve sentaksik kategorilerin üslup olaylarını inceler (Hakov, 1999:7). Dilde kullanılan üsluba bağlı olarak, sözlerde ve ifadelerde anlam değişikliği oluşur.

Hem dil biliminde hem edebiyat biliminde kullanılan üslup kavramının amacı birbirinden ayrılır. Edebiyat üslubu dendiğinde Tatar dil bilimcilerinin ifadesine göre, lengüistik terimi, yani halk dilinde kullanışta olan tasvir ve söz sanatlarının, dil kurallarının edebi esere yansması anlaşılır. Edebiyat biliminde ise üslup kavramı, belli bir edebi akımın veya yazarın bakışını, edebi eserlerdeki edebi sürecin gelişimini anlatır (İbrahimov, 1989:7; Hakov, 1999: 11).

1.Çağdaş Kazan-Tatar Dil Biliminde Üslup ve Üslupbilimin Tarihsel Gelişim Süreçleri

Edebi dildeki üslupbilim, tarihi kategori olarak sayılır. Edebi dilde üslup tarihinin öğrenmede, bundan birkaç asır önce yazılmış yazılı kaynakların diline ve canlı söyleme müracaat edilir. Vahit Hakov’un ifadesine göre, edebi ve bilimsel(fenni) kaynaklar, bundan birkaç asır önceki ve eski Tatar dilinin olgunlaşmış ve çok zengin bir dil olduğunu kanıtlarlar. Tabi ki ilk dönemlerde dil olayları da ortak üslupla ilgili kanunlar içerisinde birleşmemiş; edebi dil olması gereken seviyeye ulaşmamıştır. Buna rağmen dilde, üslupta dallanma ve ayrı türlere has dil özellikleri, üslup belirtileri oluşmaya başlar (Hakov, 1999: 12).

Tatar dilindeki üslup türleri hakkında bazı görüşler daha çok XVIII. asrın sonlarından itibaren görülmeye başlar. İlk adım Rusya İmparatorluğu okullarında Tatarca dersler veren ünlü Tatar eğitimcileri ve bilim adamları Helfinlerin çalışmalarıyla başlatılır. Tatarca ders kitapları olmadığı dönemde Segit Helfin kendi halkının dilini inceleme, onun etimolojisi ve sözcük dağarcığı zenginliğini kanıtlama, gramer yapısını ve kurallarını araştırma üzerine birçok çalışma yapar (Mihaylova, 2002:7). Segit Helfin ve İbrahim Helfin’in yazdıkları “Tatarca’nın Grameri” kitabında ve onlar tarafından hazırlanan “Rus-Tatar Sözlüğü’nde üslup özelliklerine değinilir. XIX. asır ortalarında Tatarca ders kitapları yazarı olarak tanınan Martinyan İvanov kendisinin “Tatarca Grameri” ve “Tatarca Ders Kitabı” adlı çalışmalarında Tatar dilini iki büyük türe - konuşma dili ve yazma dil yani kitap diline ayırır. Bu iki tür arasındaki farklılıkları gösterir ve fikrini örneklerle kanıtlar (Kurbatov, 2002: 14).

Tatar dilinde üç üslup teorisine ise ilk defa Salihcan Kuklyayev eserlerinde rastlanır. Kuklyayev, yazma dilini üç kategoriye ayırır: Halk dili, iş dili ve resmi dil. Kuklyayev'e göre halk dili, bütün Tatar halkının konuşma diline yakın olması yönüyle diğerlerinden ayrılır. Kuklyayev, iş dili için ise: "Halk söylemi ile fenni söylem arasında durur ve onda Tatar sözlerinin yanı sıra Arap ve Fars sözleri de epeyce kullanılır" der. Çok çeşitli Arap dili söylemleri ve tabirleri ile harmanlanan yazma hatıraları da fenni dil içerisinde gösterir. Bazı kitapların Tatarca olduğunu; ancak, cümle sonunda Tatar diline has yardımcı fiiller kullanımından yola çıkılarak ayrılabilirdiğini dile getirir. Yazar bu üç üsluba atasözleri, hikâyeleri, destanları ve resmi iş kağıtlarını örnek gösterir. Kuklyayev'in üslup hakkındaki düşünceleri dil denen terim altında verilir (Hakov, 1999: 13).

Tatar dilini üç üsluba ayıranlar arasında ünlü Türkolog Nikolay Katanov da vardır. Üç üslubu (yüksek, orta ve alt üsluplar) üç ayrı bölümde ele alan bilgin, her bölümde üsluba ait metin örnekleri verir. Nikolay Katanov; Arap, Fars ve Türk dilleri ile harmanlanan, halk tarafından zor anlaşılan metinleri yüksek üslupta yazılan metinler olarak gösterir. Orta üsluba; Arap ve Fars sözlerinin daha az kullanıldığı metinleri seçer. Son olarak üçüncü üsluba ise; halk üslubu diyerek, halk arasında yayılan hikayelerden, atasözlerinden, bilmeceleden, şarkılardan örnekler gösterir. Örnekler için Kayyum Nasıry'nin eserlerinden, Hüseyin Feyizhanov'un "Hikayet ve Makaleler" kitabından kısımlar alır. Vahit Hakov'a göre, Nikolay Katanov üsluplar arasındaki farkı yeterince açamamıştır. Katanov tarafından örnek olarak gösterilen metinlerin birçok üslup farklılıklarını belirlemede delil olamayabilir.

Tatar dil ilmini yükseltmede ve onu geliştirmede cesur adımlar atan ve meşhur çalışmaları ile geniş yer tutan Kayyum Nasıry de çeşitli zamanlarda üslup meseleleri üzerinde durur Nasıry yazma ve konuşma dili arasındaki farklılıkları açık bir şekilde göz önüne koyar. Yazma edebi dilinin halktan uzaklaştığını, onda başka dillerden giren sözlerin kullanıldığını da belirtir. Kayyum Nasıry halk söyleminde yazmayı kendisinin asıl maksadı olarak görür. 1859 yılında yazılan "Mecma'u'l-Ahbar" (1895) adlı kitabında da, yazdığı kitaptan bölümler okuduğunda köy halkı tarafından kolay anlaşıldığından bahseder. Tatar dilinin çeşitli üslup ve söz sanatları bakımından çok zengin olduğunu söyleyen Kayyum Nasıry, yazım kurallarıyla dil özelliklerini işleyen "Kavaidü'l-Kitabet" (1892) adlı eserinde de üslupla ilgili meselelere değinir (Nasıry, 1956: 273).

Tatar dili, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında temelleri atılan bir değişim sürecine girer. Değişim sürecinin devamında, ceditçilik (yenilikçilik) akımının etkisiyle de XIX. yüzyılın son dönemlerinde Tatarlar için yeni bir edebi dönem başlar. XX. asrın başında değişim son raddeye varır. Dilbilim alanındaki gelişmelerle birlikte üslupbilim alanında da belli bir seviyede çalışmalar yürütülür.

XX.yüzyılın başında ve daha çok 1917 Ekim devrimi (Bolşevik İhtilali)'nden sonra Tatar dili üzerine yazılan gramerlerde ve matbaada çıkan birçok makalelerde (G. İbrahimov, H. Bedigiy, L. Çeley, V. Hangildin.) gibi dil ve edebiyat bilginleri tarafından üslupla ilgili problemler giderilir. XX. yüzyılın ikinci yarısından üslup meselelerini öğrenmeye daha büyük önem verilmeye başlanır. Bu alana bilimsel araştırmalarıyla büyük katkı sağlayanlar arasında ilk önce Helef Kurbatov'un ("Hezërgë Tatar Edebi Télénéñ Stilistik Sistéması", 1971) adı zikredilir. Onunla yan yana Kazan Üniversitesi dil bilimcilerinden Prof. Dr. Vahit Hakov'un ciddi

çalışmaları dikkate değerdir. Bu alanda ilk olarak gazetecilik üslubunu araştıran bilgin, “Tatar Edebi Tələ”, “Tatar Tələ Stilistikası” (1980), “Stilistika Hem Süz Sengatě” (1979) gibi sonraki çalışmalarında, ders kitaplarında leksik ve gramatik üslupbilim üzerinde araştırmalar yürütür. Leksik ve gramatik üslupbilim dalında İlida Beşirova, Flora Safiullina gibi dil bilimcileri de tanınır (Kurbatov, 2002: 14). Sentaktik üslupbilim ise örneğin; Saadet İbrahimov’un “Sintaksik Stilistika” (1989) çalışmasında ele alınır. Bunların yanı sıra, Tatar dil biliminde belli bir yazarın üslubu, edebi eserde söz ve gramatik yöntem kullanılışını araştırmak da üslupbilim alanında önemli çalışmalardan sayılır. Bu yönde yapılan çalışmalara Sufiyan Povarisov’un “G.İbrahimov Stiləněñ Üzənçeləklere hem Alarnı Mektepte Öyrenüv” (1974) ve “Tel-Künělēñ Közgěşě” (1982) adlı kitapları öncülük eder. Onlarda ünlü Tatar sanatçıların eserlerinde kullanılan zengin söz varlığı, deyimler, benzetme, metafor, epitet vs. söz sanatları ele alınarak, her yazara özgü tasvir ve düşünce üslubu ortaya konulmaya çalışılır.

2.Çağdaş Kazan Tatar Edebiyatında Üslup Türleri

Tatar dilbiliminde üslupbilim dallarını belirlemede farklı yaklaşımlar mevcuttur. Tatar söylem üslubu üzerinde ciddi çalışmalarıyla tanınan Helef Kurbatov fonksiyonel söylem üslubunu iki gruba ayırır: Yazılı söylem üslubu ve konuşma üslubu. Yazılı söylem kendi içinde iş kâğıtları üslubu, bilimsel (fenni) üslup ve gazetecilik üslubuna ayrılır (Kurbatov, 1971: 12-13). Prof. Dr. Vahit Hakov’un kendi sınıflandırmasında dil yani diğer adıyla fonksiyonel üslup kendi içerisinde gazetecilik dili üslubu, fenni yani popüler edebiyat dil üslubu, resmi yani iş kâğıtları, mektup üslubu olarak ayrılır (Hakov, 1999: 10). Prof. Dr. Mirfatıyh Zekiyeve ise üslupbilim dallarını; edebi, gazetecilik, fenni, resmi ve konuşma üslupları olarak belirler (Zekiyeve, 1981: 47).

Tatar Türklerinde üslup türlerinin tarihi gelişimi ve özelliklerini kısaca değerlendirecek olursak; Tatar dilinde gazetecilik üslubu XV. ve XVI. yüzyıllarda hatta ondan da önce oluşmaya başlar. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda bu üslup gelişir ve olgunlaşır, XX. yüzyılın başında ayrı dallara ayrılır. Tatar edebi dili tarihinde toplumsal gazetecilik üslubunun ilk oluşumuna eski el yazması eserlerde, seyahatnamelerde, nutuklarda, müracaatlarda rastlanır. Eski kaynaklarda birkaç üslup özelliğini kendi içerisine almış bir eserde veya resmi evrakta edebi, gazetecilik, resmi iş ve fenni üsluba ait olan özellikler görülebilir.

1905 Rus ihtilalinden sonra bilindiği üzere Rus olmayan halklara basın özgürlüğü verilir ve çok kısa sürede çeşitli şehirlerde Tatarca gazete ve dergiler yayınlanmaya başlar. Dolayısıyla Tatar edebi dilinde gazetecilik üslubunun gelişmesinde, onun halkın konuşma diline yaklaştırılması yönünde büyük çaba sarf edilir. Bu dönemde gazetecilik üslubunun belli bir kalıbı oluşur, tür yönünden zenginleşir.

Prof. Dr. Vahit Hakov’a göre, gazetecilik söylemi, varlığı tanıyıp bilmenin bir şekli, toplumsal düşüncenin yansıtılışının bir türüdür. Gazetecilik üslubunda yazar, okuyucunun veya dinleyicinin düşüncesine etki etme, fikrine, mantığına inandırmaya çalışır ve fenni-teorik fikirleme yoluna başvurur. Bu olay, gazetecilik üslubunun fenni-popüler üslup ile yakınlığını da gösterir. Edebiyat ile gazetecilik arasında da benzerlik oldukça çoktur. Gazeteciliğin röportaj, fıkra, yergi gibi türlerinde sanatlı tasvirleme yolları, duygusal ve dışavurumcu çareler epeyce yer alır. Yazar onlarda kişinin sadece düşüncesine değil, onun hislerine de etki etmeyi umar.

Gazetecilik üslubuna has ayrıcalıklar, kelime hazinesi ve deyimlerin özellikli kullanılışında da söz dizilişinin özel olarak verilisinde de açıkça yansıtılır. Onda fikir; kısa, açık ve basit şekilde aktarılır. Gelişmiş gazetecilikte ise fen esaslarına dayanıp, toplumda en önemli meseleleri aydınlatma ve geniş teorik sonuçlandırma özellikleri görülür. Gazetecilik eserlerinde, olaylar belgelerle desteklendiği için yazarın yaratıcılığı, hayal gücü biraz sınırlanmış olur (Hakov,1993: 14).

Tarihi kaynaklar ve fenni eserlerden edinilen bilgiler doğrultusunda Tatar edebi dilinde fenni üslubun ilk örnekleri Bulgar devleti döneminde verilmeye başlanır. Bu dönemde Yakub İbn-i Numan el Bulgari'nin "Bulgar Tarihi" kitabı, Ahmet el Bulgari'nin güzel konuşma ve ilaçlar hakkındaki çalışmalarının yanı sıra medreseler için de çeşitli ders kitapları yazılır. Bu tür çalışmalar Altınordu ve Kazan Hanlığı dönemlerinde de devam ettirilir. XVIII- XIX. yüzyıllarda ve XX. yüzyılın başlarında Tatar edebi dilinde fenni edebiyat üslubu geniş yankı bularak çeşitli dallara ayrılır. Bu dönemde çeşitli alanlarda kitaplar hazırlanır. Fenni okullar açılır ve fen eğitimi büyük önem kazanır. İslamiyet'in kabulünden itibaren yazı diline girmeyen başlayan Arapça- Farsça kelimelerin, eski yazı dil özelliklerinin XX. yüzyıl başına kadar fenni üslupta çok geniş kullanıldığı görülür(Şahan Güney, 2015: 6).

Prof. Dr. Vahit Hakov'a göre başka üsluplardaki gibi fenni üslubun da söz varlığı, ortak söz varlığına dayanır. Genel kullanımdaki tarafsız sözlerle birlikte, orada belli bir alanda kullanılan fenni terimler de yer alır. Fenni üslubun cümle yapısı diğerlerinden farklıdır. Fen bilimleri ile bağlantılı metinler kısa ve net formüllerden, kısa mantıklı delillerden ve somut sonuçlardan oluşur(Hakov,1993: 16).

Resmi iş kâğıtları üslubu, topluma katılma ihtiyacından ortaya çıkıp, dönemin taleplerine bağlı olarak gelişme göstermiştir. Resmi belgelerin ve iş kâğıtlarının türleri dönemlere göre değişir. Bu üslup türü belgelere dayandığı için bu üslupta belli bir klişelik vardır. Kalem üslubu da denilen bu üslup, geleneksel kurallarla temellenip, ayrı kurallar içinde sınırlanır. Bu üslupta yazarın hayal gücünde serbestlik olmadığı için edebi eserlerdeki tasvirlilik ve duygusallık da söz konusu değildir. Resmi üsluptaki standart kurallar bu üsluba daha statik bir bakış açısıyla bakmaya imkân verir. Bu üslupta, profesyonel terimler yer alır. Sözler açık ve mantıklı olarak kullanılır (Hakov,1993: 16).

Yazıya aktarılan üsluba konuşma, yani mektup üslubu derler. Konuşma üslubu eskiden daha çok mektup yazılırken kullanılmış ve bundan dolayı onu mektup üslubu diye adlandırmışlardır. Son zamanlarda iletişimin başka yöntemleri ilerlediğinden, bu üslup "söyleme" yani "konuşma üslubu" olarak da isimlendirilir (Zekiyeve, 1981: 47).

Edebi dil kendinde çok çeşitli söylem üsluplarını birleştirir. Edebi üslup kendisine has özel kullanımı ile dildeki diğer üsluplardan ayrılır. Zarafet ve güzelliğiyle dikkat çeker. Bu üslupta söz sanatlarına geniş yer verilir, yazarın kendisine has yöntemleri bol kullanılır. Edebiyat milli edebi dil kurallarının gelişmesinde önemli katkı sağlar. Edebi üslup çok çeşitli türlere ayrılır, onların her birine ait özellikleri olmasına rağmen hepsi de ortak bir üslupta buluşur, yani edebi üslubu oluştururlar (belem.ru/tatar-tele/vuz-tat/61).

Bazı uzmanlar edebi eserlerin dil özelliklerini de fonksiyonel üslup kapsamında görür. Örneğin; Vahit Hakov'a göre, edebi eserin dili diğer üsluplarla aynı izahta değildir. O,

fonksiyonel konuşma üsluplarından farklı olarak, daha geniştir ve dildeki tüm üslup özelliklerini bünyesinde barındırır. Bunların yanı sıra onun okurda estetik etki yaratma gücü yüksek olmakla birlikte, onda söz sanatlarına geniş yer ayrılır ve yazarın özgün üslup özellikleri geniş yankı bulur (Hakov, 1999: 10). Bundan dolayı Tatar dilbiliminde edebi eserlerin dilini inceleme ayrı bir dal olarak gelişmeye devam etmiştir. Edebi dilin üsluplarını gruplara ayırırken dikkat edilmesi gereken unsurlardan ilki, eserin türüdür. Her edebi tür kendi içinde o türe özgün dil kurallarını barındırır. Diğer önemli unsur da, edebi dilin yazılı ve konuşma şekilleridir, zira onlar da ayrı üslup özelliklerine sahiptir. Yazarlar halkın söylem diline müracaat ederek, onun zengin söz varlığından beslenirler. Fakat her yazar kendi görüşüne ve algılamasına uygun şekilde konuşma dilini yeni leksik, fonetik yollarla zenginleştirir, edebi etkiyi güçlendirmek amacıyla yeni şekiller oluşturur. Söz dizimi, cümle yapısı gibi gramatik kategoriler eserin türüne uygun bir şekilde kullanılır. Bildiğimiz üzere, söz dizimi, özgür olan konuşma dilinden farklı olarak, yazılı edebi dilde sabittir. Bunların dışında, dildeki üslupları incelerken, metnin hangi sosyal tabaka hayatını ve hangi sınıf insanın dilini yansıttığı da dikkate alınmalıdır.

SONUÇ

Çağdaş Kazan Tatar Türkçesinde çeşitli kitaplardan Tatar dilbilimcilerin üslup hakkındaki görüşleri doğrultusunda araştırma ve karşılaştırma yöntemleri kullanılarak yaptığımız çalışma sonucunda şu bilgilere ulaştık.

1) Edebi dilde üslup tarihini öğrenmede, bundan birkaç asır önce yazılmış yazılı kaynakların diline ve canlı söyleme müracaat edilir. Tüm üslupların temelini onun halk dili oluşturur. O, çok eskilerden beri yazma kitap diliyle bağlantılı bir şekilde gelişme göstermiştir. Canlı konuşmanın çoğunluğunu tüm halklar için ortak olan dil kuralları oluşturur; diğer kısmını ise ayrı bölgelere has veya edebi dilde henüz yerleşmemiş kelimeleri kendi içine alır. Bundan dolayı edebi dil ile söylem dili arasında her zaman bazı farklılıklar yaşanabilir; fakat üslubun bu iki türü birbirine karşı koyamaz. Söylem dili de dil bilimini zenginleştiren büyük bir kaynak ve fonksiyonel üslupbiliminin bir parçası olarak sayılır.

2) Üslup, bir yazarın anlatımında kendisini yansıtan, başkalarından farklı özellikler bütünüdür. Bir bakıma üslup, sanatçıya ait parmak izleridir; onun diğer yazar ya da şairlerden ayrılmasını sağlayarak eserini özgünleştirir. Sanat eserlerinde üslup meselesi, eserin ve sanatkârın incelenmesiyle farklı boyutlar kazanır. Eserin nasıl bir “ifade” içinde olduğu ve bu ifadenin hangi malzeme ile nasıl gerçekleştirildiği, sanatkârın söz konusu ifadeyi nasıl aktardığı vb. özellikler, üslubun sınırları içinde düşünülür.

3) Tatar edebi dilinin tarihi gelişim sürecinde oluşan tüm üslupların (fenni, gazetecilik ve edebi dil üslubu) halkın konuşma diline dayandığını, fakat her üslubun kendine has iç kurallarına göre söz varlığından kendine özgü bir şekilde yararlandığını görmekteyiz. XX. yüzyıl başında tamamen olgunlaşan Tatar edebi dil üslubu, çeşitli edebi türlerde farklı yönleriyle yansıma bulur.

4) Üsluplar arasındaki farklılık onların söz varlığında, deyimlerinde ve söz sanatlarının özel bir şekilde kullanımında, cümle yapısının özelliklerinde görünmektedir, diyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale Beşirova, İ.(1974). *Süz Bëlen Suret Yasav*. -Kazan: Tatar.Kitap Neşr.
- Çoban, A.(2004). *Edebiyatta Üslup Üzerine*, Akçağ Yay. Ankara.
- Edebiyat Téoriyesëne Kérëş* (1987)- Kazan: Tatar Kitap Neşr. 303 b.
- Hakov, V.(1979), *Stilistika Hem Süz Sengatë* - Kazan: Tatar Kitap Neşriyatı,158 b.
- Hakov, V.(1980), *Tatar TëlëStilistikası*- Kazan: Tatar Kitap Neşriyatı, 139 b.
- Hakov, V.(1993). *Tatar Edebi Tëlë Tarihi* - Kazan Universiteti Neşr. 324 b.
- Hakov, V. (1999), *Tatar Edebi Tëlë* - Kazan: Tatar Kitap Neşr. 304 b.
- Hujanberdieva, Çulpan, Hesen Tufan İcatınıñ Tël Stil Üzëncëlekleré www.infourok.ru
- İbrahimov, S. (1989), *Sintaksik Stilistika*, Kazan Universiteti Neşr. 149 b.
- Kurbatov, H. (1971). Hezërgë Tatar Edebi Tëlenëñ Stilistik Sistëması-Kazan: Tatar.Kitap Neşr.
- Kurbatov, H. (2002), *Süz Sengatë: Tatar Tëlëñëñ Lingvistik Stilistikası Hem Poetikası*. -Kazan: Megarif, 199 b.
- Meydan Larousse: *Büyük Lûgat Ve Ansiklopedi*,(1969). “Üslûpbilim”, (haz.) Komisyon, C. 12, s. 488.
- Mihaylova, S. (2002). *İbrahim İshakoviç Halfin* (1778-1829). Kazan:İzdatelstvo Kazanskogo Universiteta, 40 b.
- Nasıyri, K. (1956). *Saylanma Eserler*.- Kazan:Tatar. Kitap Neşriyatı.
- Pospelov, G.N.(1961). *Problema Stilistiki i Problema Stiya*//Tëzisi Dokladov Mecbuzovskoy Konferentsii Po Stilistike Hudocestënnoy Litëratırı.-Moskva - C.37.
- Povarisov, S. (1982), *Tël-Küñëñ Közgësë* - Kazan:Tatar. Kitap Neşriyatı, 157 b.
- Povarisov, S. (1974),*G.İbrahimov Stilëñëñ Üzëncëleklerë hem Alarnı Mektepte Öyrenü* - Ufa, Başkort Devlet Universiteti, 162 b.
- Safullina, F. (2002) *Hezërgë Tatar Edebi Tëlë*.- Kazan: Megarif neşriyatı, 407 b.
- Şahan Güney, F. (2015)*Tatar Yazı Dilinin Gelişimi: 18-20. Yüzyıllar*. VIII. Uluslararası. Tatar Tëlenëñ Funkstional Stilleré Hem Alarnıñ bër-bërsëne Yogıntısı .(belem.ru/tatar-tele/vuz-tat/61)
- Zekiyeve, M. (1981), *Tatar Tëlë (7-8 Klasslar Öçën Derëslëk)*.-Kazan:Tatar.Kitap Neşriyatı, 200 b.